891.79
P11
Osf

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JAN 19 1988

L161—O-1096

Василь Пачовський

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA CHAMPAIGN
BOOKSTACKS

Василь Пачовський

СФІНКС ЕВРОПИ

Драма в 3 дїях.

БІБЛІОТЕКА

ЛЬВІВ 1914.

З друкарні „Дїла“ Львів, Ринок ч. 10.

UKRAINIAN BOOK STORE
10234 - 96TH STREET
EDMONTON, ALTA

ВЛАСНИМ НАКЛАДОМ.

891.79
P11
Osf

СФІНКС ЕВРОПИ.

МУЗИКА СТ. ЛЮДКЕВИЧА.

Дїєві особи:

Князь Олександер Кочубей, ґенерал-ґубернатор
Княгиня Ганна з ґр. Галаганів Кочубеєва (в чорному)
Катруся Кочубеївна, їх донька (в білому)
Святополк, їх син, штабовий офіцер
Василь Кочубей, прабатько роду (в синьо-білому)
Іван Мазепа, (в пурпурному)
Марко Продан, вічний мужик
Священник з України
Конашевич, посол з Галичини і Волинї
Іван Дорошенко, провідник мужиків (в мужицькому)
Ґраф Галаган, офіцер, полковник Чернигівщини
Ґраф Капнїст, офіцер, полковник Полтавщини
Кухаренко, офіцер, полковник кавказьких країв
Лизогуб, офіцер, полковник Харківщини
Аркас, офіцер, полковник Одесси і Криму
Щоголїв, провідник робітників, полковн. Катеринославщини
Савенко, студент, полковник Київщини і Поділля
Нїмецький, посол
Анґлїйський посол
Французький посол
Австрійський посол
Шведський посол
Хоружі полків, нїмецькі офіцери, козак Кочубеїв, Маруся — служниця.

Дїеть ся в XX. столїттю в Київі; I. і III. дїя в ночі, II. з полудня перед заходом сонця.

І. Дїя.

Канцелярія ґенерал-ґубернатора. На стїнї висить мапа Росії.

Катруся: *у білій сукнї, независимій від смаку моди, повна чару і вічної краси — входить і дивить ся на мапу Росії:*
Чи сон, чи ясноява: Дух Мазепи
Явивсь у нас у білім горностаю
І перейшов у батькову кімнату,
Як полумя увесь у срібній зброї
І виймив шаблю свою стародавню
Та мов роздер ту мапу в серединї!
Тай скрізь я чую його дивний голос —
І чую горе, що над нами висить,
Якесь нещастє впаде на наш рід!

Ганна Кочубеєва, *одїта в чорну сукню з тяжкого плюшу або брокату.*
— Ти що? Причинна? Ходиш у ночі?

Катруся: Не можу спати, мамо, камінь тут,
Якесь нещастє впаде на наш рід!

Ганна: Цить моє серце, все верзеш про горе!

Катруся: Не знають мама, як було по правдї
Те дїло нашої пратїтки Мотрі
З Мазепою?

Ганна: Звідкіляж тобі
Приводить ся до мислї давні,
Минулі рани згадувать тепер?

Катруся: З тих ран прокляття впало на наш рід!

Ганна: Що кажеш ти? Хиба не знаєш ти,
Що княже імя, честь, пошану
Царську дістав весь рід!

Катруся: — — — За зраду!

Ганна: О так, за зраду змінника Мазепи
І за поганьбленнє дочки старого роду!

Катруся: Яка ганьба?

Ганна: Хиба не знаєш ти,
Хиба не знають дїти у Росії,
Що в пісні славно виспівав поет!
Се нашу гордість, славу твого роду
Співав найбільший геній наш...

Катруся: Який він наш? Московський він!
А пісня його — лож, московська лож!
— Мазепа тут не винен, а батьки...

Ганна: Се як?

Катруся: Читайте лист його до неї,
Як утекла від родичів до його,
Він відіслав її неторкану домів.

Ганна: Який там лист, провірено давно,
Що він зганьбив похресницю свою!

Катруся: Московська лож! Ач пише в листї тім,
Що відіслав її неторкану домів —
Благає прощення, що мусїв так зробить;
Та згорджена любов прокинулась
В ненависть, клевету й жіночу месть:
Вонаж віддала родичам листи,
На всю Україну стягнула біль —
Вина як камінь впала на наш рід!

Ганна: Який там біль? Той біль Мазепа сам
Привів, піднявши меч на Росію,
А сил не обчислив своїх...

Катруся: Мав силу він,
Та мусїв військо вислати своє
Цареви, щоб затерти навісний,
Проклятий донос родичів її —
Пімстила Мотря згорджену любов,
Із тої мести вийшло горе всїм.
Прийшла година, військо наше там,
А тут нїхто, Мазепа в бунтї сам!
Тому я чую, що проклін упав
На рід увесь і горе не мине —
Вина як камінь впала на наш рід!

Ганна: Та звідки в тебе вічно те одно?

Катруся: Я чую серцем, чую винна я,
Що вся Україна побита в снї,
Скервавлена Москвою вяне...

Ганна: При чім жеж ти?

Катруся: Прокляттє роду!

Ганна: Щоо?

Катруся: А може — мамо, чи душа покійна
Назад вселитись може у людину
І жить як дух!?

Ганна: Не знаю, душко, як!

Катруся: А може я, а може він в менї
Спізнав причинну душу Мотрі!

Ганна: Хто він?

Катруся: Він дух! Боюсь, боюсь,
Лякаю ся його і так люблю,
Такий він лицар, гордий він,
Як царь царів, гетьман людий,
Веселих, буйних, вольних як орли!

Який він красен, Боже, Боже мій!
А як дивив ся в мене він і щось шептав!
О, Мотре! Мотре! — шепче щось...
Ти чуєш, мамо?

Ганна: Що тобі, то сад
Так шелестить під вікнами, з дерев.

Катруся: Я чую голос; шепче любо так!

Ганна: Йди, втихомир ся, серце, що тобі?!
[одводить її в кімнату.]

Катруся: Я чую горе, мамо, горе йде до нас!

[Входить з депешами Кочубей].

Кочубей: А нїмота проклята!
[входить слуга, читає — дзвонить,]
Тройку зладь!
Чи ясна панї спить? Спитай, як нї,
Кажи прикликати її до мене!

[слуга відходить]

Прокляті вісти! в два вогнї
Взяли нам армію, та жовнїр
Наш за десять Нїмцїв стан.
Росія видержить, хоч би й сїм
Поражень в полї, хочби нам
Столицю взято, маєм другу,
А що губернїя — що город, то наш форт!
Росія гидра стоголова, що зітнеш —
Де голозу, дві нові наросте.
Коби лиш кляті вороги в нутрі...
Ті мазепинські вороги!...

[Входить Ганна]

Ганна: Ти що устав? Що стало ся?

Кочубей: Депеші надійшли, прийшов указ!
В сю мить я мушу їхати в уряд!

Ганна: Які депеші?

Кочубей: Не добрі вісти, бач,
Германи взяли наших в два вогні!
Та се пусте, коби лиш у нутрі
Не піднялись які бунтовщики
На нас — наш жовнір побідить!

Ганна: Якіж би там бунтовщики?

Кочубей: А ті мазепинці, що думають
Роздерти Росію на пів і нас віддать
Германам, то є страх Росії!

Ганна: Кудиж їм се? нема оружя в них!

Кочубей: Га, Німці не дадуть падлюкам тим?!
Чи Святополк є дома? Катя що?

Ганна: Не може спати, видять ся її
Якісь привиди!

Кочубей: Знов привиди?
Нервозні? лїкаря поклич, а він?

Ганна: Та він, він саме ще не спав,
І сам згодив ся по лїкаря іти!

Кочубей: Чогож він, служби в нас обмаль?
Щось то недобрим пахне, ніч за ніч
Проводить поза домом!

Ганна: Він не той,
Аби йти на гуляннє, або де?

Кочубей: Та коб лиш на гуляннє, а е він
Щось став не той, щось став не той,
Що батько сподівавсь по нім!
За мазепинцями руку тягне,
Ой чую я по тих півсловах, в нім
Хтось бурить руський храм в душі!
Не знаєш, з ким він пристає?...

Ганна: А з кимже, з графом Галаганом,
Та з Дорошенком, що його учив!

Кочубей: Той Дорошенко — підозрілий нам!

Ганна: Чого? Він неба прихилити рад,
Він його любить так, він день у день
Над Катею так розпадаєть ся...

Кочубей: Ну ну, пильнуй, щоб сором не упав
На голову найпершого князя,
Що його дїти звів на бездоріжжя
Козак безбатьченко!

Ганна: Се як, ти що?

Кочубей: Хиба не буде сором, як твій син
На судї стане, як ізмінник той,
Як зрадник Росії, як мазепинець?
І я ще, батько, під військовий суд
Віддам його, як ґубернатор військ.

Ганна: Що ти верзеш? То гріх таке!

Кочубей: То гріх,
Та пошесть вже захоплює усїх!
Вся мололїж хотїлаб повалить
Велику Росію на радість ворогам
І розколоти весь народ на два,
На три, на сотні народів, розбить
Велике дїло імператора
Петра і Нїмцям дати всїх Славян!

Ганна: Кудиж тобі та гадка, що і він,
Наш син, наш Святополк узявсь
За дїло, що його батьки колись
Пролили кров за віру, за царя?

Кочубей: Я маю слїд, я маю тисяч віч
І тисяч ух, до мене слух дійшов,
Що син мій з мазепинцями ураз
Проти уряду не одно верзе!...

Ганна: Пусте, що молодий, буйний,
Як іскра блиска, прийде час,
Він зрозуміє, що пусте було!
Він збудеть ся тих мрій про Украïну!
Хиба ми теж не мріяли колись,

Хиба не любим рідної землі,
Не раді ми їй неба прихилить?
Наша земля — то рай Росії...

Кочубей: Той рай замінять Нїмці в пекло,
Той рай в руїну змінить ся в війні,
Як Нїмців стягнуть мазепинці тут.
Москва не дасть, бо що вона без неї?
Руїнами засипле край війна,
На горе нам, Москва не дасть її —
І Нїмцям прийде шведський тут конець,
Як за Мазепи; але горе, горе нам,
Знов край зам'нить ся в пустиню..

Ганна: Кудиж ти їдеш у ночі?!

Кочубей: А їду дать указ, депеші вислати!

Ганна: (*Дивить ся на депеші*)
Се що, воєнний стан? шифрована
Депеша, друга, третя? Щож мовчиш?

Кочубей: Се тайна!

Кочубеївна: (*з другої кімнати*) Тату, тату мій!

Кочубей: Чого там Катю?
(*одїтий виходить до другої кімнати*: *Ганна переписує депеші і йде за ним.*)

Ганна: Все про те горе, як причинна снить.

Кочубей: Пішли по лїкаря другого. Зле
Як бачу з нею, коб не збожеволїла.
Мій Боже, скрізь тягар на мене!

(*забирає депеші і виходить*)

Святополк: (*входить*)
Світла не гашені, старий помчав
На тройцї до ґубернії, дістав
Либонь депеші з Петербурга.

Ганна: Куди ходив? Отець питав за вас,
За тебе, я покрила, як могла,

А Катя має знов галюцинації!

Святополк: Що стало ся, дістав депеші, що?

Ганна: Дістав депеші — виїхав в сю мить.

Святополк: А що казав, не знають мама, що?
Яка там вість прийшла

Ганна: Бог вість? Не добре щось, узяли в два вогні!

Святополк: Я знаю се, я більше знаю, вже
Розбили Німці в прах Москву,
А Шведи бомбардують Кронштадт,
Столиця в небезпеці, Німці йдуть
На Київ через Житомир.

Ганна: Що?

Святополк: Те, що кажу!

Ганна: Ти шуткуєш, ні?
Так був би тато нам сказав, се лож!

Святополк: Так є, я маю докладнійші вісти!

Ганна: То треба татови подати вість,
Ми мусим виїхати, коли так!

Святополк: Не вольно мати!

Ганна: Що тобі, тож як?

Святополк: Не вольно уступати з поля,
Коли надходить хвиля і для нас!
Коли про нас рішати муть держави;
Ми мусим бути на своїй землі,
Аби почули голос України
Ті, що Росію завтра розвалять —
Наш батько — то не голос України,
А голос Москви — Її голос я!
Я мушу бути тут, Катруся теж
Всім серцем рада нам — остане тут!
Виж, мамо, не оставите дітий,

Ввпрочім Нїмці — то не дич московська —
Нїщо вам не станеть ся і тут!

Гайна: То що ти, сину, проти батька йдеш?

Святополк: Хто проти волї, проти того йду!

Ганна: А батько Українї не бажає
Добра, не любить рідного краю?

Святополк: Любов його в Москві, надїя у Москві,
Для України — згуба та любов...

Ганна: Якаж любов Нїмеччини до нас?

Святополк: Нїмецька сила — стане за любов!
Нїмецька сила — двигне волю нам!
Та мусим бути свідомі себе,
Аби без нас не рішено про нас!
Колись наш батько йшов під лад Москви.
Так було треба, нинї час настав,
Хто хоче для України добра,
Той мусить з ворогами йти проти Москви!
І то мій обовязок, мамо, бо я син
Того народу, що воскрес тепер!
Ти знаєш, мати, як люблю вітця,
Та обовязок маю я для України —
Житє віддать тим більше, що батьки
Провину, злочин, зраду принесли
З кайданами на любий, рідний край!
Прокляттє поколїнь тяжить на нас!
На нашім родї вибито клеймо
Ізрадників за титул князївський!
Тепер настав для мене слушний час,
Тавро прокляття зняти з поколїнь
Мойого роду, виказать усїм,
Що Кочубей є вартний імени князя,
Що Кочубей підійме прапор України,
І буде боронити кровю тих свобод,
Що передали нам великії гетьмани
По тюрмах, по тортурах, каторгах Сибіру,
І сповнить їх великий заповіт,
Як вольний князь Самостійної Вкраїни!

Ганна: Ти, сину, князь, бач, гордий в тебе дух!

Святополк: Так, не на те я князь, щоб захопить
Престол України для лакімства,
Лукавства — а на те, щоби обстать
За право, цілість, волю України,
Як володарь усего свого люду,
Супроти претенсій побідників Росії.

Ганна: Та чи за тебе стане весь народ?

Святополк: То мушу мати всї нитки в руках!
І тому, мати, щира будь менї —
Бо доля наша, роду і народу
Не в батькових, а в синових руках!
А взриш ти сина свого і князя
На королївськім престолї України
У авреолї слави і коронї!...

Ганна: Благословлю Тебе, мій сину!
Хай сповнить ся великий намір твій!

(*цїлує його*)

Нехай над нашим любим, рідним краєм
Засяють ясні зорі нового життя...

(*цїлує її в руку*)

Душею рада, дїти, вам, не хто,
Як рідна мати, дочка України!
Депеші маєш прислані до батька!

Святополк: Депеші, що кажуть?

Ганна: Шифровані!

Святополк: Йдїть, мамо, звідсіль — рада буде тут!

(*свище*)

(*Входять Дорошенко, в мужицькім строю, Конашевич, Граф Галаган, Савенко, Аркас, Лизогуб, Щоголїв.*)

— *До Галагана:*

Депеші є шифровані, читай!

Галаган: Стан виїмковий, в Київ ворог наш!

(Друга депеша:)

Вислати військо via Житомир!

(*Третя*:)

Швед в Петербурзі, генеральний штаб
Помчав до Москви, вісти слати там!

(*Гасять світла*)

Дорошенко: Впав Петербург!

Савенко: Впав Вавилон!

Святополк: Збудований на наших, на кістках —
На нашій крові, ворог наш
Побитий, вся Росія валить ся —
Ось — ось і Київ буде вольний, щож?
Ми що? У гору стяги наші ми!
Хай на руїнах вбитої Росії
Повстане вольна Україна!

Савенко: Так стане вольна Україна!

Галаган: Готуймо ся на злуку до Герман!

Дорошенко: Отто мене трівожить, братя, ми..
Я й рад, що впала та стара Росія,
Та най на її місце стане новий,
Великий, вольний, всеславянський мир —
По думці Кирило-методіївського
Брацтва і Шевченка, що тепер
Не слїд нам йти з Германами
Проти своїх братів Славян у бій!

Святополк: Що кажеш ти? Хто ворог нам, хто друг?
Від кого Україна полягла
На смертне ложе, в гіпнотичний сон?
Хто давив нас аж пятьсот лїт?
Хтож спалював живцем нас на кострі?
Хто слав нас тисячами на Сибір?
Славяни, чи Германи!? Польща і Москва!

Хто ворог їм, наш приятель тепер —
Хай буде він і чорт, не тільки Німець.
Для волі України тільки один шлях:
Через Герман, — в Славян ми все раби!

Дорошенко: Та не з любови Німці волю нам
Несуть, а для роздору всіх Славян,
І з власного хісна розбити нас!

Галаган: В тім діло, що Европі є хосен
З воскресення України з руїн
Росії, то велика хвиля в тім!

Дорошенко: Та в інтересї мас є центр один,
І перетвореннє всего на кращий лад,
Скорійше сповнить ся, як буде так:
Один великий орґанїзм!

Конашевич: І царь!
Говорить з тебе, не Українець,
А старий ідол Москви: царь один,
Один народ і центр один — одно
Московське море тьми! О, Дорошенку,
Як тяжко плакавби старий гетьман —
Твій пращур, іменник Петро,
Якби почув, як мізк твій вижерла
Москва й омрачила твій ум!

Дорошенко: О ні, я в інтересї демосу кажу!

Савенко: Юрба і царь — се ідол Москви.

Лизогуб: Середні творчі сили — се Европа.

Щоголїв: Росія вольна волї нам не дасть,
Як царь, бо нині царь є ворог всіх,
А потім вся Москва — то ворог наш!

Конашевич: Як демос польський у Галичинї,
Так лїберальна Росія пізнасть,
Що сила їх — в Українї лежить,
Без нас нема Росії — ми без неї будем!

Аркас: Ті два народи злучать ся на нас,

Історія нам вказує: — без нас
Упала Польща, впаде і Росія,
Хто нас мав за собою, той рішав
Про долю Східної Европи, нині ми
За Німцями добудемо весь край,
Утворимо державу — завтра вже:
По нашу землю кігті витягне
Весь демос Польщі і Москви — пропало!

Дорошенко: Той демос буржуазію звалить!
Европа заведе нам буржуазію
І знов борись за волю бідних мас!

Конашевич: Хай маєм свою буржуазію,
Що творить націю, культуру з мас.

Святополк: О, чуєш ти, проклятий двісті літ,
Гетьмане України, чуєш нас?
Мазепо, горда хвиля йде до нас,
А ми вивішуємо стяг юрби —
Замість визволення всего краю!
Ми тягнемо не один гуж, як ти
Казав, а той на право, сей на лїво?
І все проклятє ваготить на нас —
Не маєш згоди, правду ти казав,
Мазепо, чуєш ти? Велика хвиля йде!
Ми...

(Чути тупіт кінських копит.)

Катруся: Святополку, він, дух його, він тут.
Як вітер мчить сюди верхом!

(Тиша — входить Мазепа.)

Мазепа: Честь і слава вам громада,
Кому требна моя рада?
З буйним вітром, з ясним сонцем
Я вам раду тут принїс!

Святополк: Хто ти, пане?!

Мазепа: Світ весь знає,
Лиш не знає рідний край,
Як згадає, проклинає,

Як диктує царь!...
Та мій дух, хоч вами клятий,
Вічно бодрий, все завзятий
Не поляже і не умре
Аж Росію розідре!
Так на двоє, так на двоє,
Москва тоє — а ми тоє!

(показує на мапі шаблею.)

Правда, браття, то халепа!
Голос вам трівожний!

Кочубеївна: То гетьман наш, дух, Мазепа!

Святополк: Звідки ви прийшли до нас,
Пан Ясновельможний?

Мазепа: Я з Молдавії до вас...
Тому три днї і три ночі
Встав, зірвав ся, скочив, блиснув,
Кружу, блуджу біля вас —
Слушний час, слушний час!

Святополк: Ми на тебе, батьку ждали;

Мазепа: Добре кажеш, я прибіг
І принїс, що мав і міг:
Гей, панове єднорали,
Чом без дїла ви приспали,
Озьміте ся всї за руки,
Недопустїть гіркой муки
Матцї нашій більш терпіти —
Нуте врагів, нуте бити!

Всї: Ми готові, батьку наш!

Мазепа: Як готові — то я Ваш!
Самопали набивайте,
Острих шабель добувайте,
Бо надходить слушний час!
А без вас не буде нас!

(підносить булаву.)

Святополк: Що нам скажеш, зробим всї!

Всї: Всї де кажеш, один муж!

Мазепа: То тягнїть всї в один гуж!
Сину, гордого колїна,
Кочубея, гордо стій!
Встане вольна Україна,
Піднїмайте прапор мій!
Сину ґрафа Галаґана,
Справним умом розсуждай,
Внуче Петра Дорошенка,
Люд під прапор призивай!
Всї забудьте, чия рана,
Чия кривда — в кого є,
Щоб Европі наша ненька
Показала, що жиє!
Щоб Англїйцї, Нїмцї, Шведи,
В якій цїли — чорт бери,
Не зробили з України
Проти Москви пилку гри!
Нехай буде вічна слава,
Що през шаблї маєм права,
Свою волю на земли!

Всї: Славно, батьку наш, гетьмане,
Славно грає голос ваш!

Мазепа: Ще три дари стародавні
Я принїс вам рукопаш,
Що придбали предки славні,
Як Україна повстане
В слушний час! То для вас.

(підносить булаву)

Що князеви Святополку
Кочубею: перший дар:
Булава від Карла,
Шведського орла півночі,
Що царям трьом видер очі —
І під тою булавою

Впаде Москва, впаде царь!

(*вручає її Святополкови — підносить трубу.*)

Козакови гордих предків,
Дорошенку — другий дар,
Та труба від Палія,
Що по селах люд збірала,
Ворогів за Вислу гнала —
І за тою, за трубою
Встане нарід, згине царь!

(*вручає її Дорошенкови — підносить прапор.*)

А ґрафови Галаґану
Третій дар, божий дар:
Герб на княжество велике
Цїсаря, щоб дав закона,
Щоб був гідний Вашінґтона,
За тим даром — лучезаром
Блисне нарід, згасне царь!

(*вручає прапор Галаганови.*)

Святополк: Слава, слава вам гетьмане!

Всї: Ти не згинеш серед нас!

Мазепа: Я лечу на Чорногору
Пробудити мою Сїч,
Триста кінних Запорожців
Приведу вам в грізну ніч,
Як настане люта сїч!
Триста кінних Запорожців
З під Полтави в горах спить
А святий Михайло слуха,
Чи де кінь мій не біжить...
Місяць світить — тихо всюди,
Запорожців триста спить...

Як почує, що я трублю —
Триста вічних Запорожців,
Триста коний огняних,
Встане, свисне, гряне, блисне —

Характерник кождий з них!
Триста Сїчий, сто Соколів
Приведе вам до війни!
Три голоса під небеса
Прийде вам з Галичини:

За перший шум: з булавою,
Княже, станеш на чолї,
За другий шум: за трубою
Сили злучите свої,
А за третїй шум — зі мною
Запорожцїв-переможцїв
Приведе архістратиг —
Характерних кождий з них!
Триста Сїчий сто Соколів
Рази триста прилетить -
Перед ними царь і Москва,
Вся Росія задрожить!
Чули, браття?

(*підіймає руку у гору.*)

Всї: Чули, батьку!

Мазепа: Розуміли?

Всї: Все, як слїд!

Мазепа: Вірите, що Україна
Буде вольна?

Всї: Віримо!

Мазепа: Треба віри, треба віри,
Ясні зорі засіяють,
Тихі води залунають
Засьміють ся і заграють
Зорі, води, цїлий світ;
Край веселий усміхнеть ся,
Мир хрещений розівєть ся,
Як той калиновий гай,
Наш золотоцьвіт:
Вольні люди — вольний край!

Всї: Україна — вольний край.

Мазепа: Ти не віриш, Дорошенку,
Затруби на трубку тую —
Хай я виджу, хай я чую;
Як повіриш, що жива
Душа люду, не вмірає,
Хай лиш буде булава!
Ну, труби!

(Дорошенко трубить.)

Всї: Дивний голос!

(Входить Марко Продан, вічний мужик.)

Мазепа: Зі святим днем, витай здоровий,
Безсмертний Марку, час надходить!

Марко: Моя голова вам, пане гетьмане,
І Вам панове, молойцї!

Мазепа: Честь тобі, слава, що Марку скажеш?

Марко: Чув я тут голос славен та давен.
Як дзвін, бо дзвонить, що, дай нам Боже!
Чи Палїй з гробу зірвав ся славен
Прогнати кривду, правду завести —
На нашу землю і ясні зорі!
Чи ти трубів се, гетьмане?

Мазепа: Не я трубів се, трубіли нові,
Браві молойцї, що час вставати
Прогнати кривду, правду завести!
Трубить се пан Дорошенко!

Марко: Чи внук гетьмана, дай йому Боже!
О, ясний пане, дай доторкнутись
Тієї трубки нашого батька,
Що гнав всю кривду за Вислу!

Дорошенко: *(дає йому до рук трубу.)*
Будем гонити нинїшну кривду
За темні лїси, за білі гори

І нашу землю і ясні зорі
Вернем народу, що його була,
Лиш чи люд піде за нами?

Марко: Як так думаєш, дай тобі Боже,
Красний паничу, сїдлай воронця
І грай нам, грай!
Красна то трубка та чародійна
З буйного вітру, з ясного сонця
Як дзвін бо дзвонить на всїх —
Та сама трубка, що мав Палїй наш
Красний паничу, сїдлай воронця!
І грай нам грай! *(віддає трубу.)*
Хто жив, повстане, як лиш почує
Її голоса попід небеса,
Всї наші серця вчують той голос,
Пустимось кіньми як дрібен дощик,
Блиснем шаблями як сонце в хмарі,
Стукнемо, грякнем у дзвін великий
Бо вже Москва та нам надоїла,
Кривду заводить, правду катує!
Грай же нам, грай.

БІБЛІОТЕКА
Ч.....
І. ЧАЙКОВСЬКОГО

Святополк: Слава, слава тобі, Марку!

Всї: Слава!

Мазепа: Тепер побили три царі з Відня
Москву на шматки, а ти що кажеш?

Марко: А я що кажу, що земля наша,
То нам належно її віддати!

Мазепа: Москва не дасть нам, хиба дасть Нїмець,
Той царь нїмецький, що сильно дужий!

Марко: Підем до него, хочби до чорта,
За свою правду, за свою землю.

Всї: Слава тобі Марку! Слава!

Марко: Трубіть, панове, підемо зараз!

Всї до одного! Всї до одного!
Грай же нам грай!

Кінець першої дії.

II. Дїя.

Саля в ґубернаторській палатї.
Посол анґлїйський, нїмецький, французький, австрийський, шведський сидять за столом над мапою.

Посол австрийський: Чогось немає вістий!

Посол нїмецький: То пусте,
Ще одна битва, а нема Росії,
Увесь південний край, вся Україна
В руках нїмецьких, подивіть панове!...
І в інтересї мира і Европи
Культури є — розбити великана
На дві частини, полишивши
Окраїни, які достануть ваші
Союзники. В імя спокою всїх
Держав належить утворити
Тут королївство: Україна —
По думцї Бісмарка не без основ
Істориї сего краю, так, чи нї?!

Посол французький:
А я в імя французької держави
Не можу припустити до розділу
Украіни від Росії, бо що
Вона без неї — се шпіхлїр Росії,
Копальня вугля, нафти і желїза

І жерело доходів усеї держави,
Росія без України упаде
До стану третьорядної держави
І нам не зможе навіть оплатить
Проценту від довгів, а капітал?!...

Посол анґлїйський: Ми з сьвітового погляду річий
Анґлїйськоі держави згодні з тим,
Що слїд би утворити Україну,
Але під сим услівєм, що на сїм
Престолї не буде Гогенцоллєрн,
Нї їх союзник, з огляду на мир
Европи...

Посол австрийський: Як сю справу погодити,
Аби нї Франция, нї Анґлїя
Нї ми не мали ущербу, то слїд
Творити короліївство України
З Правобережа лиш під нашою
Династиєю, як секундоґенїтуру.

Посол нїмецький: Чом лиш з Правобережа?

Посол анґлїйський: І Анґлїя противна тому
В імя мира!

Посол французький: Чи в імя Перзиї
І Індиї та Царгороду?

Посол анґлїйський: То граймо всї в отверті карти:
Інтерес Анґлії — відбить від моря
Індийського і Чорного Росію,
Тому потреба київського царства.
Нїмеччини — інтерес — заслонить
Вірменїю й Мезопотамію
Тай Азию Малу від Росії,
Тому потреба київського царства.
Інтерес Австриї, — відсунути
Росію від Балкану й ірриденту
Всеславянську під Росією,
Тому потреба київського царства.
Інтерес Швеции — Фінляндия,

Тому і рада київському царству.
А Франция не буде проти того,
Як що держави запоручать довг
Росії вамна сплату в Україні...
Хиба нїхто не є проти утворення
Українського королївства, що?

Посол французький: Так, годимось усї!

Всї: Так, годимось усї!

Посол французький: Лишень...

Посол анґлїйський: Лишень
І нам ще ходить о династию.

Посол нїмецький: Побіда наша, нам признати слїд
Право династиї.

Посол французький: Ми проти сего,
Династия Гогенцоллєрнів скрізь,
Де тільки царство повстає в Европі!

Посол австрийський:
Ми предложили по би думці всїх
Секундогенїтуру з Австриї.

Посол анґлїйський: Ми проти сего, Австрия усе
Союзник був Нїмеччинї у всїм!

Посол австрийський: Як нї, то слїд би по традициї
Сего краю династию творити
З ґрафів von Розумовськик, що були
Гетьманами колись на Україні.

Посол анґлїйський: То правда, але в інтересї мира
Европи се навряд чи буде добре!
Народ се молодий, що не узнасть
Авторитету короля, як він
Не буде з коронованих голов,
Настане безлад, революция
В краю, тай ще до того знаєм всї,
Що ті ґрафи стоять поблизу вас,
Цїлого тридержавного союза!

Посол нїмецький: Хиба тепер нам остає одно:
Династию установить з держави,
Що має в части по традиції,
До України право історичне,
А не загрожує у перевазї нам:
Хай Швеция династию дає
З правом експльоатації для всїх
Великодержав на рівнї...
На землї королївства України.

Посол анґлїйський: То згода! Думаємо, згода!

Всї: А так, то згода!!

Посол анґлїйський: Ґратулюєм Вам,
Представнику зі швецької держави!

Посол швецький: О дякую дуже, вельми дякую!
Та ще не маєм вістий про побіду,
Хто знає як ще може вийти!

(*входить Кочубей*).

Посол французький:
Високість Ваша княжа може знає,
Які там вісти з поля битви знов?

Кочубей: Нема нїяких вістий, Ексцелєнціє!
І се трівожить Київ весь!

Посол французький: А ми тут вже установляєм суд,
Що з Росії весь полудневий край
Утворить нове царство України,
Хто зна, чи не зарано так рішать!

Кочубей: Що Вам, Панове? Дивно дуже нам,
Що Анґлїя і Франция на нас,
Союзників своїх, вимірують
Удар, що велич Росії звалить.

Посол нїмецький: Та велич грозить мирови Европи.

Кочубей: Яка гроза Европі, скорше противага
Проти напору ґерманського на схід,

А нині, по пораженю Росії
Зросте Германія як раз грозою
Славянам і Романам і заваготить
Над сьвітом, зможе повалити
Панованнє англійське над землею.
Тому уважте, що розрив Росії
Як раз несе грозу війни для сьвіта,
Тим більше, що в самій Росії
В Україні народ підійме бунт
Проти мазепинського новотвору.
Я можу Вам покликать мужиків
Українських, готових хоч на смерть
Йти за царя, за велич Росії,
За недилимість проти всіх і вся.

(*Плеще, входить льокай*).

Поклич одного мужика із тих,
Що нам стоять на брамі край ворот!

Посол нїмецький:
Що нам мужицький суд рішати ме?
Ви бачу, дивитесь на европейський лад
З росийського становища юрби,
Що держить Росію, царя і деспотизм!

Кочубей: Панове, дипльоматия не знає,
Що є український мужик, що сам,
Сам визволив ся з польської тюрми,
Аби злучити ся з восточним царством
Що рідне духови, і вірою йому.
Тепер, як відірвете від Москви
Україну, на смерть і житє
Підійме бунт, хоч би поляг в руїнах
Весь край і вся Европа проти него йшла!
Потомки козаків — бутний народ
І не віщую Вам я нї одного дня
Спокою, поки Ваш той новотвір,
Україна — не верне під царя!

Австрийськ.: Як раз навряд, я знаю духа їх,
У Австриї чотири міліони

Українців ненавидять царат
З усіх Славян найбільше, се народ
Республїканський з духа, крови й кости!

Кочубей: То Мазепинці, то запроданці,
То витвір пруської інтриги, пане,
Будьте певні, що весь люд стоїть
За православним царством проти них.

(входить Марко).

А от мужик український, заждіть!

Марко: Дай Боже час добрий!

Кочубей: Здорові були і Богу милі!
— Послухайте, пани з чужих держав

(*до Марка*)

Хотїлиб знати, що думаєте:
Государству нашому, як звісно вам,
Тяжка година, а надїя лиш на вас,
Що скажите, то й буде: хочете, чи нї,
Щоб Нїмцї взяли вашу землю в вас,
Що цар Вам дав!

Марко: Якеж то право?
Як земля наша, то нам належно
Її віддати!

Кочубей: Мовчи, послухай!
Візьмуть у нашого царя нам землю,
Знесуть і віру, церкву і царя, весь край
Дадуть чужим: жидам, Полякам, нїмцям
І то вам буде царство Україна.
Чи хочете, чи нї!

Марко: Як нам хотїти,
Токої кривди нарід не схоче.

Кочубей: Нарід не схоче, України не хоче!

Марко: Кривда се, пане — не Україна.
Все Українї біда однака,
Звідсїль горяче і звідтіль боляче!

Кочубей: Видите, хочуть вам землю взяти,
Покасувати, що досї було.

Марко: Ми за тим станем, що досї було,
У своїй хатї — будь своя правда,
Сила і воля — ми забунтуєм!

Кочубей: О, забунтують, чуєте, панство!

Посол нїмецький: На бунт є сила, військо і держава,
Усюди мусить бути лад і послух
Правительству, що стереже ладу —
Противитись, то злочин і кінець.
Кождий спротив, як злочнн суджено
Буде і здавить в зародї весь бунт!

(Повстає гамір.)

Оклики: Хай живе Самостійна Україна!
Хай живе воля, долой Росія!
Долой самодержавіє!
Долой цар, кат народів долой!

Кочубей: Се що?

Посол австрийський: Розрухи антиросийські!

Кочубей: Червоні прапори. робітники,
Студенти. Га падлецї! Мазепинство!

(телєфонує до твердині)

Всї: Ходїм, ходїм! *(виходять)*

Кочубей: Гальо! Вислать роту козаків!
Полїция де!? Полїцию сконсиґнувать!
(*до Марка*) — Дивись, мужик, жиди, студенти
Здіймають бунт проти царя, що він
Тут не пуска Ляхів, жидів на вас!
То Україна має бути, хочуть
Жидів, Поляків, Нїмців насадить,
Аби вернути панщину на вас,
Що цар наш знїс і волю людям дав!
А ви не люди! Ви не станете за нас,
За віру, за царя, за руский народ!

Один наш Бог, один наш цар,
Один народ великий руский, а вони
Жидам продали віру, нарід і царя!

Марко: Нема в сьвітї правди.

Кочубей: Йди, стягай
Народ, аби їх розігнав, бо буде зле!

(*Виходить*).

Марко: Людям все зле, а панам все добре!
Бог його знає, де правда в сьвітї.
Куди менї йти? пан своє крутить,
А з того всього все вийде кривда!
Коби лиш вдарив голос, той голос
Що гнав всю кривду за Вислу —
То вам те панство зараз минеть ся,
Грайже нам, трубко, грай!

(*Входить Кочубеївна.*)

Катруся: Мов чую шум битви під Полтавою...
Злощасно бєть ся серце менї знов!
Всьо мине, а гріх остане вічно,
Якесь нещастє впаде на наш рід!

(*спостерігає Марка.*)

Ви чоловіче, що? чи чуєте той шум,
То наші повстають за рідний край,
За волю України, за вашу правду,
А ви не з ними, ви ждете чогось?!

Марко: Нї, я жду трубки, де нас покличе,
Зараз узнаю той голос.

Катруся: Хтож мав трубку, що вас порушить.

Марко: Затрубить нам Дорошенко!

Катруся: Ходїть зі мною, я його найду
(*про себе*) Може тим змажу гріх мого роду,
Що давить душу і тисне!...

(Виходять.)

Святополк: *(вбігає, уоруженій від стіп до голови)*
Де Мати? Мамо, Мамо, де ви?
Не має вістий, чи на похід час?!

Ганна: Ні сину! Ти куди так нарядив ся?

Святополк: Я нарядив ся на весіллє наше,
Не чуєте, як шумом грає Київ,
Гуде шумить стотисячна громада,
З прапорами, хто жив, виходить,
Всї школи, курси, всї заводи стали —
То Україна, Мамо, повстає!
І де не глянь, скрізь проклямації
І де не слухай, оклики усюди:
Долой Росія, цар і царство тьми!
Студенти і робітники ідуть
Узброєні за нами у вінках,
У лентах: — Хай живе Україна!
Ось поїзд за поїздом — з усїх міст
Злїтають ся нові зоружені
Молойцї, всї желїзницї нараз
Опанували наші, військо нам везуть
З Одесси, Харкова, Катеринослава
З Ростову, — Мамо, встала Україна!
Сто тисяч стане в повній зброї,
За твоїй сином, князем України
І виборемо волю, землю і престол
Золотокований Архистратига
Україні! Мати, чуєш. Мати?...

Ганна: Благословлю Вас, сину, але що
Твій батько? він же ґубернатор —
Він прокляне гірку годину,
Як вчує, що його єдиний син
Став на чолї повстання на Росію!

Сьвятополк: Що батько сам? Його держава впала,
Нас здавити не може сам без війська
Всьо військо відіслав на поле битви,
А козаки кубанські на твердині —
То наші братя, перейдуть до нас!
Ідуть за нами, вся твердиня гряє

Від пісні стародавної гетьманів:
Гей не дивуйтесь, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало!

Ганна: Як то? вони теж забунтовали!

Сьвятополк: Сьпівають, нам казали, що на нас
Не підуть, хоч би їх вішали!
Вони за нами, горді Кубанці
Вони кров наша, гордеє військо,
Ми ще їх стягнем, як прийде час
Походу, гасло прийде нам..
З Галичини, від козаків Мазепи!
Сто тисяч війська стане рядами
Із хоругвами, із бунчуками,
Як Запорожці, в повнім наряді!
Підемо, Мати, хто жив на сьвітї —
Заграють труби, вдарять гармати!
Пустимось кіньми. як дрібен дощик
Блиснем шаблями, як сонце в хмарі,
Стукнемо, грякнем у дзвін великий,
Що своїм гуком стрясе Москвою.
Вчує той голос цїла Европа:
Ми Україна, вольна держава
Князя Романа, Володимира!...

(Входить Кочубей.)

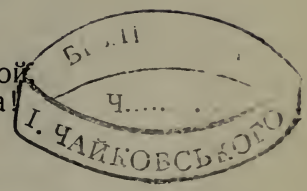

Кочубей: Га, іроде, то ти бунтовщик той,
Що зворохобив місто проти батька!
Проклятий сину! Я тебе на суд
Віддам воєнний, на сухій гіллї
Повішу, проти батька ти підняв
Всїх голодранців, збурив козаків
Револьту, революцию піднїс
В такий тяжкий. рішучий день.
О горде моє імя, гордий рід князїв
Найперших, внуків Кочубея
Скаляв ти, окаянний Святополк!
Заплач-же кровю, прадїде Василю,
Твій внук із Мазепинцями несе

Стяг революції проти царя!
І ріже батька, ганьбить славу роду!

Святополк: Позвольте, батьку, і мені повісти
Своє велике слово, Кочубеїв рід,
Проклятий всїм народом двістї літ
За зраду проти волї України,
І те прокляте я підняв ся змить!

Кочубей: Хто нас прокляв, Мазепа?

Святополк: Весь народ!

Кочубей: То лож, народ благословив за се
Наш рід, що ми не дали України
Ляхам, жидам і єзуїтам нас
Відбити від царя великого Петра
Знївечив замисли ізмінника
Мазепи, проклятого народом!

Святополк: Проклятого царем в усїх церквах,
Що замінили ся в бюра поліції
О так, Росія двістї літ кляла
Мазепу, духа викликаючи
З могили — він підняв ся, встав,
Гуде, шумить, піднявши хоругов —
Як Геній України проти Росії,
Покликав всю Европу проти неї
І мусить розвалити царство тьми,
Нема ратунку — Україна буде!
Жадна війна Росії не жахає
Так як той дух Мазепи, що устав
Віддерти від Росії Україну!

Кочубей: Так ти верзеш, ти сину Кочубея!
О, горе, горе батькови, що дав
Тобі прокляте імя Святополк!
А я гадав, що я лелію сина
Єдиного для слави Росії,
Для слави свого роду, а зростив
Змія, гадюку, вирода землі,
Що батька заганя до гробу, честь

Батьків своїх продав Германам
Як зрадник. бунтівник проти царя
І величі Росії? Нащо-ж я тепер
Зійду в очах царя і нашої держави,
Як моє імя проклянуть в церквах
Як змінника Мазепи!? Горе, мати, нам!
Ти мовчиш, ти видиш, що твій син
Єдиний наробив? Нашу славу, честь,
Мій Боже! Що я зроблю, що я вдію?
Я буду Брутом, я віддам на суд
Того злочинця, твого сина, мати!
(*до сина*) Ти знаєш, що воєнний стан тепер
І можу я Тебе і всіх, вас всіх
Повісити, знаєш ґубернатор я!

Святополк: А я, начальний ґенерал, я гетьман
Сто тисяч люду, що менї ваш суд?!
За мною козаки, робітники, народ
Студенти, всї за мною проти вас!
Підняв ся стяг свободи України
А Ти, мій батьку, сам один з царем!
Ти за царем, за підлотою Москви,
Що тисячами нас гонила, по пісках,
Болотах будувати Петербург,
Що брала на тортури Україну,
Гетьманів закидала на Сибір,
І знищила старі свободи наші
І зруйнувала Запороже нам!
Сплюгавила історию в очах
Народу, здавила уста усїм,
Що нинї вязнить сотню тисячів,
І мучить в каторгах полїциї,
Висмоктує з України всї сили
Для подлих плянів величі Москви
Для панства Москалїв, а ми що в них?
Зе наші скарби — що ми в них?
Хахли, раби — московським хамам ми!
Ми Москву живим, опалюєм заводи,
Осьвічуєм, даємо сіль, желїзо, каолїн,
Ми — сіль землї цїлого царства; —

Вони нам що? — пісок несуть з Турану
На чорнозем і гонять люд в Сибір!
А ти, князь найбогатшого краю,
Що є проти Толстоїв, Столипінів
І всяких навіть Горемикінів?
Хиба вам не належить перша честь
В державі, що живе зі соків України!

Кочубей: То так ти хочеш осягнути честь,
Що твому родови належить ся
В Росії!?

Святополк: Ні, в Росії ми не діждемось
Нічого, в нас є „малоруский дух"!
То малоруский дух найде собі
Своє свобідне царство без Москви!

Ганна: То бачиш, тату, має рацію,
Хоч як я рада вас згодити двох —
Та правда синови, йому свій край
Крім імени князя дає престол,
Корону, а Москва рибство царям!

Кочубей: Корону, що? Ти думаєш, що нам
Германи віддадуть корону, що?

Святополк: Як стане вольна Україна, так!

Кочубей: Як стане вольна але так не є,
Німеччина ще гірша від Москви
Насадить своїх Німців тут, чорт зна
Кого, чорт зна, яких вам заволок
Наведе на наш край.

Святополк: То мусим ми
Вказати, що ми сьвідомий народ
І не дамо в нас господарити чужим!

Кочубей: Тай ще за горами їх панство тут,
Хто зна, чи не побідить ще наш царь!

Святополк: Чи побідить, чи ні, то нам і слїд
Вказати, що ми живемо і є,
І хочем свого права!

Кочубей: Щож тобі
Мішатись ревно в дїло навісне,
Де важить ся чорт знає, в який бік?
Як прийде час, що рішено для нас
Творити царство, то роби, що хоч,
А нинї тут ще Росія, не Україна...

Святополк: Так нї, я мушу жертвувати всїм,
Майном і честию, кровю і житєм,
Аби я змив всї кривди України
Від наших предків, аби знали всї
Що князь, їх князь ішов за ними в бій
І гідна булави та голова,
Що весь народ вела до волї
І підняла той бунт для щастя всїх!

Ганна: То сину, пахне стричком, сину мій,
На тобі згине в ганьбі славний рід.

Святополк: Або добуде Українї волю,
Собіж престол князя Володимира
І батька королїв — Романа!

Кочубей: О мрія, мрія, фантастична мрія!

Ганна: Хай буде мрія, з мрії встане чин,
Коби лиш ти не станув проти них,
Що підіймають горду хоругов...
Тям, що твій син йде з ними на чолї
І в щастю їх здіймаєть ся твій син
На золотокований престол України.

Кочубей: Ти що, стара, безумна? губернатор —
Я — губернатор маю може прилучитись
До тих бунтовщиків?

Ганна: Сего не кажу,
А твоє дїло не мішати їм.

Кочубей: Мій чин — моя повинність, що тобі?..

Ганна: Повинність можна обійти, як треба!

Кочубей: Ти думаэш, мене не слїдять теж!

Ганна: А щож тобі чинити, коли вся
Вся сила є при них, а військо царь
Казав післати в поле, козаки
Забунтували би — стріляти їх!

Кочубей: То щож, крім козаків не мав би я
Когось, що половив би їх п'д суд.

Ганна: Та в тім то й діло, що-б їх не ловить!
Як схочеш ти, оправданнє найдеш
Навіть, як би Німеччину взяли
Російські в бою —

Кочубей: З відкіль-ж я
Приходжу кривити душею вам
Йти проти пересьвідчення свого
І пособляти ділу навісне.

Ганна: *(гладить його.)*
Для свого сина, чи не батько Ти?!
Ти свого сина рідного на суд
Єдиного з гордого коліна всіх
Кочубеїв, батько взяв на суд —
За що? За бунт проти Росії,
Що будь що будь все кривдить нас,
Наш рід, Україну і наш народ!

Кочубей: А хай вас біс, а Катя що на се?
Не дурно віщувала лихо нам!

Святополк: За нами Катя.

Ганна: Може дивний сум
Її душі розвієть ся, як брат
Ізмаже гріх батьків, що чує дух
Її причинний, батьку, серце май!
Ти сам про Україну мріяв, сам
Казав давно ще, що єдиний князь
України се ти, а нині єї кат,
Своїх дітий ти кат! А може син
Твій син добуде золотий престол
Володимира, що на днї душі
На ранних зорях мріялось тобі;

Як були ми по шлюбі в Криму
Тямиш, як там на Акерманї
Горіли кулї зір, як гордо ти
Казав: наш рідний край! Украïна,
Моє князївство, гордощі гетьманів!

Кочубей: Не згадуй там тих молодечих снів,
Тут йде о горло моє і його!

Ганна: Як схочеш, можеш всьо покрити сам,
Іди в твердиню, а вони собі
Перейдуть через Київ і кінець!

Кочубей: Я те зроблю, що обовязок мій,
Не ваша воля і на тім кінець!

(Виходить.)

Ганна: Безпечний будь, занадто любить вас!

Святополк: Та любить, чи не любить, сам один
Не піде проти нас всїх, то дарма!

(Трублять труби.)

Хор: Ой не дивуйте добрії люди,
Що на Вкраїнї повстало,
Там за Дашевом під Сорокою
Множество Москви пропало!

Святополк: Прибули поїзди і йдуть до нас!
Усї, диви ся, Мати, що за тьма!

(Сонце заходить.)

Хор: Там за Дашевом під Сорокою
Множество Ляхів пропало!

Ганна: Ах як горять в пурпурі ті полки
І тілько стягів!

Святополк: То зміст усїх!
Лївобережа Київа й Одесси!

Катруся: Сонце — кров, стяги — кров,
Полки в крови, полки в крови!..

Буде зле, буде зле —
Кровю, мамо, все горіла
Кочубеїва любов!...

Ганна: Цить же Катю, то заходить сонце!

Катруся: Якесь нещастє впаде на наш рід!

(*Святополк стає в гетьманській киреї, з булавою Мазепи, за ним держуть прапор Мазепи.*)
(*Входить: Лизогуб, Савенко, Ґр. Капнїст, Ґр. Галаган, Аркас, Щоголїв, Конашевич, з хоружними і всї з хорувгами червоними, Конашевич з синьожовтим стягом з левом на другім боцї!*)

Конашевич: Із города Львова, столиці
Галицько-галинського царства,
У імя Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку
Гетьманови гордого війска
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!
Приносим Тобі всї папери
Зі списом всїх сил України,
Що стали за волю до бою
У хвилї тяжкій!

(*Покланяєть ся хоругвою Галича Волиня.*)

Як виборем волю і ароду,
Неси хоругов України,
Як мудрий і гордий наслїдник
Великого Князя Романа,
Суди княжі суди з престола
Велокого Володимира,
Хай буде земля наша рідна
Богата, щаслива і зрідна,
Велика у силї своїй!

Святополк: *(приняв хоругов.)*
Будь слава на віки, будь слава
Галицько-волинському царству,
Що було Україні мозком
І творцем великого дїла,

Ключем до Европи для нас!

Всї: Будь слава галицькій землї!

Лизогуб: (*кланяєть ся з хоругвою з Харківщини.*)
Із города Харкова, в імя
Великого Йвана Мазепи!
З поклоном Князю Святополку,
Гетьмáнови гордого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*складає спис війська.*)

Святополк: Будь городу Харкову слава!

гр. Капнїст: (*кланяєть ся хоругвою Полтавщини.*)
Із міста Полтави в імя
Великого Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку,
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*дає спис війська.*)

Святополк: Будь слава Полтаві на віки!

Галаган: (*кланяєть ся хоругвою Чернигівщини.*)
З Чернигова города в імя
Великого Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку,
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій.

(*дає спис війська.*)

Святополк: Чернигову городу слава!

Щоголїв: (*кланяєть ся хоругвою Кареринослава.*)
З Катеринослава у імя
Великого Йвана Мазепи

З поклоном Князю Святополку,
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*дає спис війська.*)

Святополк: Будь слава Катеринославу!

Кухаренко: (*покланяєть ся хоругвою Кавказу.*)
З Кавказького краю у імя
Великого Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку,
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*дає спис війська*)

Святополк: Будь слава орлам Кавказу!

Аркас: (*покланяєть ся хоругвою Одесси і Криму.*)
З Одесси і Криму у імя
Великого Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*дає спис війська.*)

Святополк: Будь слава Одессї і Криму!

Савенко: (*покланяєть ся хоругвою Київа і Поділя.*)
З столицї України у імя
Великого Йвана Мазепи
З поклоном Князю Святополку,
Гетьманови нашого війська
Дають хоругов і всї сили
За волю України в бій!

(*подає спис війська.*)

Святополк: Будь слава престольному місту
України, городу Київу!

Хай буде вам слава довічна,
Що йдете до бою за волю
України — ще й присягніте
Менї, присягніте на Бога
Менї, що буде з вас кождий
Боротись на смерть і житє!
І всї присягаєте послух
Під карою смерти менї!

(витягає шаблю.)

Присягаєм тобі поред Богом

Всї : *(підіймають прапори в гору.)*
Присягаєм тобі перед Богом

Святополк: Як вождови нашого війська

Всї: Як вождови нашого війська

Святополк : Безупірний послух у бою

Всї: Безупірний послух у бою

Святополк: За волю України стати

Всї: За волю України стати

Сватополк: І в імя гетьмана Мазепи

Всї: І в імя гетьмана Мазепи

Святополк: Добути престол Владимира

Всї: Добути престол Владимира

Святополк: Українській державі. Амінь!

Всї: Українській державі. Амінь!

Святополк: Прошу розкази з пляном боротьби!

(роздає.)

Катруся: *(плаче в голос.)*

Ганна: Чого ти плачеш, радуй ся, диви ся.
(хрестить.) О будь благословенний, сину мій,

Будь благословенний!

Святополк: Чи всї вже?

Щоголів: Всї!

Святополк: Ще один плян!

гр. Капніст: Нема Дорошенка!

Святополк: А деж він? Покличте його!
Мус бути готовим! Мус бути готовим!
А нуж вдарить гасло — а ми ще не всї!

(*Виходить підчас тих слів Савенко.*)

Савенко: (*вертає*) Священник якийсь!

Звятополк: Покличте мерщій!

(*вбігає сьвященник.*)

Сьвященник: Будь Господу слава і вам!

Святополк: Наш поклін!
Ваше гасло?

Сьвященник: Богун!

Святополк: То ви наш? Звідки ви?

Сьвященник: З Дорошенкових чат!

Святополк: Що за вість?
Що за слух? Як там села шумлять?

Священник: Прихилїте свій слух і послухайте нас:
Люд наш той, хто понижений був,
З під землї проговорить до вас
І глухий з під землї його голос!
Він же був все поранений всїми
За гріхи і був мучений всїми
За всї беззаконія наші!
Але кара за мир наш упала
На його і ми всї в його ранах
Немов оздоровлені стали!
Нинї хоче землї — земля мати

Його, його віра у правду у сьвітї,
Виж осадники, чуйте, всесьвітні!
Хто живий на землї — гей чувайте,
Як на горах наш стяг підійметь ся,
Які труби затрублять, чувайте!
Він чекає на труби по селах,
Бурхаючи з шумом, як море!

Святополк: Дорошенко так має трубити,
Що очи прозрять у слїпих
І уші в глухих ся отворять!

Священник: О чувайтеж! Находить день пімсти
І заплати за кров України!
Отсе чуд ізявив ся ще вчера —
Усї села шумлять, а на хмарах
Схопив ся мов клубом огонь,
Подивіть в ясне сонце, в лучах
Підʼняв меч свій Архистратиг!
І летить із заходу до нас
На крилах своїх огняних!
Подивіть, як горить, подивіть!

Ганна: Справдї чуд!

Всї: Щож то є?

Священник: Як орел
Просто сонця летить!

Савенко: Має меч!

Свьщенник: З його крил дивний шум лопотить!

Лизогуб: Як шумить!

С-ятополк: Тихо цить!

Галаган: Щось дуднить!

Священник: Зняв ся клубом огонь з чересел!

Кухаренко: Ай горить!

Священник: Підняв меч!

Святополк: Дає знак!

Галаган: Кінь біжить!

Святополк: Кінь біжить!

Всї: Кінь біжить!

Аркас: Копотить!

Конашевич: За ним тьма!

Святополк! То їздцї з хмар женуть!

(павза).

Лизогуб: Як горять!

Капнїст: Як летять!

Щоголїв: Як шумлять!

Галаган: В сонцю всї, як в огни, піднялись!

Святополк: Хтось підняв хоругов!

Всї: Хоругов!

Святополк: Тихо цить!

(павза.)

Катруся: То гетьман!

Святополк: Наш Гетьман
Веде їх!

Лизогуб: Триста всїх!

Святополк: Боже мій!

Конашевич: Гасло дасть!

Кухаренко: Тихо, ша!

Савенко: Гасло дасть!

Аркас: Гасло дасть!

Катруся: Всюди кров!!

Святополк: Тихо будь! Тихо, ах...

(Чути гасло Мазепи — всї остовпіли.)

(*прокинувсь*) Гасло дав! Гей летїть, отче мій,
Дорошенко хай слуха тепер
Другий шум! (*сьвященник вибігає.*)
Затрубіть до походу!
Подайте, мати, менї булаву
Ставайте кождий край свого народу
На житомірський шлях. Я в сю мить іду!

(*всї виходять.*)

Бувай здорова, Мати і Катрусе,
Цїлуйте батька, як не доживу.

(*Мати цїлує його, він цїлує ревно плачучу Катрусю і виходить.*)

Катруся: Ой мамо, мамо, він не верне вже...
Кроваві полки него йдуть!

Ганна: Будь горда, доню, бачиш, як народ
Його витає, їде як гетьман!

Народ: *(за сценою.)* Слава, Княже Святополку!
Слава тобі, Княже наш!

Святополк: Ваш я, братя, ваш! Підем на кермаш!
Заграють труби, вдарять гармати
Будемо пити зі срібних чаш!

Юрба: Славно, гетьмане, Ти ведеш нас,
Гей засьпіваймо ураз!

Хор народу:
Від Кавказу по Сян лиш один буде лан —
Його власником нарід цїлий;
Спільна праця і край, блисне воля і рай,
України вінець золотий!

Кінець другої дії.

III. Дїя.

(Ясна ніч. Зорі сьвітять крізь вікна. В кімнатї стоїть фортепян — за ним бюст старого Василя Кочубея, судиї з часів Мазепи.)

Катруся: Місяцю князю, ви, ясні зорі,
Вчуйте молитву ревну мою —
Сипте ся сяйвом над його військом,
Влийте їм в душу ясність свою!

Ти Кочубею, вій ся, як мрака
Понад останнїм з внуків своїх —
І буйним вітром і ясним сонцем,
Вкрий його серце від куль усїх!

Духу Мазепи, ранами серця
Молю Тебе я в ясній тиші:
Злинь віщим знаком, чи він поверне —
Скинь жах-трівогу в моїй душі!

(грає на фортепянї.)

Мазепа: *(здіймаєть ся як тїнь над нею.)*

Честь і слава, ясна панї,
Що трівожить ся твій дух:
Сонні вчули, вялі встали,
Та в юрбі загинув слух!

Катруся: Честь, гетьмане, Тобі слава,
Коли ласка, вістку дай,

Що там наші, що там наші,
Що там брат мій, Святополк?!

Мазепа: Ой далеко в чистім полї
Залетїло горде військо,
А перед ведуть Кубанцї,
Коні ржуть, хоругви грають,
А над ними триста кінних,
Що веде Архистратиг!
Триста кінних запорожців,
Характерник кождий з них,
Орли очі видивляють:
Я дав гасло — Дорошенко
Ще не затрубів!
Дав трубу я Палїєву,
Аби кликав, аби звав
Люд до бою з України,
Триста Сїчий з Галичини,
Триста Сїчий, сто Соколів
Рази триста вже летить!...
Я дав гасло — Дорошенко
Ще не затрубів!

Катруся: Я боялась що в походї
Там не було мужиків!
Десь не було Дорошенка,
Що мав силу у народї, —
А ним Київ аж кипів.

Мазепа: Він трубу мав Палїєву,
Аби кликав, аби звав,
Люд до бою, люд до бою,
Не покличе сотню, дві,
Буде лихо, буде горе,
Люд наш стане при Москві!
Ти будь ласка, його справ,
Хайже трубить, хайже трубить!
Я дав гасло, друге гасло,
Він не затрубів!

Катруся: *(плеще — входить Маруся.)*
Знаєш, де пан Дорошенко

Той, що все в мужицькім строю
Туг приходив з паничем!?

Служниця: В саду ходить потихеньку
Тай у вікна ясній панї
Тричи стукав топірцем.

Катруся: Клич його в сю мить до мене,
Але тихо, щоб не знали
Пан, що він у мене був!

(виходить служниця.)

Мазепа: Він Вас любить так шалене,
Будь-же ясна, будь не Мотря,
Будь-же духом, що вітхнув —
Щоб з любови він для тебе
Круті гори провернув!

(входить Дорошенко.)

Дорошенко: Що за щастє, з вами стріча!
Поки прийде люта сїча,
Ясна панї, хотїв я вам!..,

Катруся: Менї дивно, що ви нинї
Тут остались в тій годинї,
А на Вас чекають там!

Дорошенко: Я ще встигну їх дігнати,
Та я мушу Вам сказати,
Що сказати Вам не міг!

Катруся: Буде пізно, мій козаче,
Куй желїзо, пок горяче,
Бо пропаде доля всїх!

Дорошенко: Я сповіритись Вам мушу,
Мої мисли, мою душу
Ваші очі поняли!

Катруся: Я се знаю, я се чую
Та оставте хвилю тую,
Як чекають Вас орли!

Дорошенко: Та послухайте, що скажу,
Чи я верну, чи поляжу —
Все моя душа при Вас!...

Катруся: Буде пізно, серце мóє,
Заховаймо слово тоє —
Як настане ясний час!

Дорошенко: Скажіть слово, я полину,
Круті пори перекину
Для тих ручок, для тих віч!

Катруся: Даю руку Вам, козаче,
Не дивіть, що серце плаче —
Хай Вам щастє верне сїч!

Дорошенко: *(цїлує ручку.)*
О царівно, біла паво,
Я добуду горду славу,
Я заслужу на любов!

(*обхоплює її колїна.*)

Катруся: Хочу взріти, хочу чути
Що мій лицарь зміг добути
Українї хоругов!...

(*Входить Кочубей.*)

Кочубей: Се що?! Моя донька з хахлом в обіймах?!
Ти подла! Честь і слава де твоя?
То хто? Хахол той? Як ти сьмів входити
У ніч до мого дому? Що ти за падлець?

Катруся: То Дорошенко, пан!

Кочубей: Га ти, бунтовщик
Той, перевертень, що Святополка звів,
Тепер доньку мою пускаєш у неславу!
Я тебе розірву, повішу, паси зідру,
Як сьмів ти зганьбити доньку князя?

Катруся: Не винен він, я кликала сама!

Кочубей: Проч менї, проч, бестиднице, з очий!

(вона відходить.)

Дорошенко: Простіть, мій княже, я по правді хтів...

Кочубей: А як ти сьмів? Доньку князя, хто ти?
З під плота взяв тебе я, щоб не згинув
Із голоду, а ти так мої дїти научив:
Одного з голодранцями на бунт
Підбурив проти батька і держави,
А друге зводиш, кидаєш в неславу,
О хамське кодло, о невдячний зміє!

Дорошенко: Не я підбурив сина Вам!

Кочубей: А хто?
Хто звів із Мазепинцями його?
Хто ради відбував, хто зволнував
Весь край до Нїмцїв? Хто, як не ти,
Росію роздирає на хвалу Герман?

Дорошенко: Не я, будь певен, княже, що не я,
Я один був противен сему дїлу
На генеральній радї, тільки син
Твій, Святополк, раду переміг
І рішено іти менї, хоч проти волї!

Кочубей: А ти не йшов, чомуж ти тут остав?

Дорошеако: Я маю йти, дать гасло мужикам,
Всї села маю згуртувати я!

Кочубей: Сеж як?

Дорошенко: Хиба чимало в городї сїльських
Людий, що чекають на мій знак!

Кочубей: Так ти стягнув ту хмару мужиків?

Дорошенко: Народ цїкавий, сам прибіг, що є!

Кочубей: І хочеш їх Германам повести?

Дорошенко: Я не Германам, я своїм веду,
Як рішено на радї!

Кочубей: На розвал Росії,
Що визволила їх з Ляхів, жидів

І Єзуїтів, землю їм дала
Чи думаєш, Германи зроблять рай
З України нараз і краще буде їм!
Чи з власних цїлий, чи з любови се
Роздерли Росію на горе всїх Славян!

Дорошенко: Я так не думаю, та більшість каже так!

Кочубей: Дурна та більшість, ти свій розум май!
Як можеш дипльоматиї дать доказ,
Що наш мужик проти роздору Росії
І твоє серце тут — нащо кривити
Тобі душею, як думаєш — веди!
Вони за Нїмцями, ти за Славянами!
Вони Нїмеччинї, ти своїм заяви
Своє привязаннє, а Росію спасеш!
І найдеш ласку в мене на любов
Свою до Катї, як що чесно ти гадав!

Дорошенко:
Що скаже товариство? зрадником назвуть!

Кочубей: Що тобі хто? Твій закон — народ!
А чув ти, що народ готовить ся іти
На свою кривду, ти його веди!
А хто є кривда, він покаже сам,
Ти не рішав, народ же сам рішав —
Оправданнє найдеш, що станесь — люду річ!
Ну вибірай, або Катруся — твóя
І ти народ спровадиш до Москви —
Або на гак! Не вийдеш звідсїль ти,
Живий, як бунтовщик на царя!

Дорошенко: Я се казав, а думав так в душі!

Кочубей: Ходиж, труби на них, веди в той бік,
Аби не кинувсь на своїх, вважай,
Не хочу крови я, Українець
І я — і там мій рідний симн пішов,
А се добро України диктує нам
Хилити важку в сторону Славян!

(виходить.)

Кочубеївна: Боже, Боже, буде горе,
Що я чула, що я чула!
Моє серце, як те море
Стогне, виє від вітрів!!

(*ударяє по фортепянї. Під такт шаленої музики являєть ся червоне сьвітло.*)

Голос з глубини: Гей пани, а що нам?
Ваша кривда, наша нужда,
Та кінець прийде вам!
Треба щось нам дїлать,
Треба щось нам дїлать!
Бити вас, бити псів,
Землю нам відібрать,
Гнать панів і жидів —
Наша правда, наша воля,
Наше щастє де?!

Люди гей, ми ходїм:
Панська кривда, наша нужда...
Хай їх біс, хай їх грім!
Треба нам щось дїлать!
Биймо їх, биймо псів,
Землю їм мус узять,
Землю їм мус узять!
Щоб нам Нїмець так завів:
Наша правда. наша воля —
То і нам — земля!

(З середини, в червонім сьвітлї виступає Марко, в сорочцї з ножем за поясом з мачуґою в правій руцї.)

Марко: Хто взяв землю — того власть,
Нам труба гасло дасть!
Биймо кривду, ставмо правду,
Треба їм смерть завдать,
Хоч князя, хоч графів,
Хоч жидів, ріж і бий!
Щоби Нїмець право дав,
Нам на волю, нам на землю,

Та труба! Встав Палїй!
Гей панів на смерть!

(похиляєть ся над Кочубеївною і мірить мачуґою в голову.)

Катруся: *(кричить)* Ах, Мамо, Мамо, ах!

(падає зімлїла. — Марко зникає.)

Ганна: *(вбігає)* Що тобі? зімлїла непритомна?
(дзвонить) Води, води, мій Боже, Боже мій!
(над нею) Катрусю, квітко моя, Катрусю!

(вбігає з водою, натирають її.)

Відкрила очи! Три їй груди лїпше!

Катруся: Мамо пиши і вишли гонцем козаком!

Ганна: Що таке?

Катруся: Се потім, напиши ось що:
Пиши в сю мить, нехай несе верхом!
Я подиктую, мамо!

Ганна: *(до служниці)* Принеси папір!
(до Катрусї) Що стало ся тобі?

Катруся: *(до Марусї)* Уласа поклич!

(Маруся відходить).

Пишіть: Мій пане! Зрада — або честь,
Ізміна — або слава, батько — або я!
Як любиш, вибірай, Іване мій!
Адресуйте: Йвану Дорошенку!

Ганна: Се як? Ти з ним, Катрусю?

Катруся: Цитьте, так!
Так треба, може не пропаде ще!

Ганна: Нїщо не розумію!

Катруся: Потім, мати, все
Все розкажу, менї на серцї так —

Знов горе, чую, впаде на наш рід!

(Входить Маруся).

Маруся: Козак готов чекає!

Катруся: А котрий?

Маруся: Улас!

Катруся: То добре, клич його сюди!

(Козак входить).

Що в місті?

Козак: Тьма тьменна мужиків
Помчала з паном Дорошенком десь!

Катруся: Зоружені?

Козак: Оруже кождий мав,
Принїс вже під полою, всьо чекало лиш,
А всї такі, хоч різать зараз їх веди!

Катруся: На!

(відпинає білу шарфу).

Сядь на коня, як вітер скоч,
Біжи, лети що дух до Дорошенка,
Віддай йому сю ленту і той лист!
А в тайнї, щоб нїхто не переймив,
Хоч би на смерть тебе вели, Уласе,
Узнаєш ласку княжни, тайна се!

Козак: О ясна панї, Бог один і я —
Нїхто не знати ме!

Катруся: А стережись
Князя, щоби не взяв!

Козак: Я зїм той лист,
А дати, їм не дам!

Катруся: Тепер лети
І дай ту стяжку і скажи йому:
„Я або батько!“ Зрозуміє він!

Козак: Лечу як вітер!

Катруся: Я пів віна дам,
Як се доручиш Дорошенкови!

Козак: Доручу, хиба смерть!

Катруся: Ну лети що дух!

(*Козак виходить*).

Ганна: Догадуюсь, що зрада тут якась!

Катруся: В тім листї, мати, доля України —
Та камінь ваготить так на душі
Я мушу грати, мушу грати, мамо!
Коби хоч повернуло ся як слїд!

(*грає*).

(*Чути гук гармат — свитає*).

Ганна: Гук гармат! Гук гармат!

Катруся: Цитьте, серце грає з дум!

(*грає на фортепянї — вривається ся музика*).

Ганна: Боже, сина нам спаси!

Катруся: Цитьте мати, верне син!

Ганна: Сьвятополк, мій син один!

(*Василь Кочубеи пушаєть ся в постументї.*)

Катруся: Цитьте, мамо, цитьте, мамо!
Встала буря із роси,
Бог застукав в нашу браму,
Ми встаємо із роси,
Із води, з землї і з поля
Україна повстає —
З крови муки встане воля!
Бог і сьвіт за нами є!

(*Знов грає, — клекіт борби і гук армат*).

Ганна: Трусить ся земля під нами,
Ворухнув ся прадїд ващ!

Катруея: Дух його встає з борцями,
Гріх сумліннєм його стряс!

Ганна: Нам судилась жертва крови!

Катруся: Ми на собі чуєм гріх!

Голос Вас. Кочубея: (*з поза постумента говорить під музику щораз яркійше.*)
Цитьте дїти, дух обнови
Перерóдив внуків всїх!
Комони ржуть за Сулою,
Звенить слава у Києві,
Труби трублять в Новиградї,
Грають стяги Святополка!

І вступи Князь у злать стремен
Їде в бій у чистім полї!
А веде вас дух Мазепи,
Буде йому честь і слава!
Честь і слава. честь і слава:
Триста Сїчий, сто Соколів
Рази триста коло них!
Триста кінних Запорожців
Їм привів Архистратиг, —
Характерних кождий з них!

Труби трублять, слава Богу!
Бити грому великому,
Бити грому великому —
Буде битва, буде бій!
Трублять: бій!

(*Музика.*)

Летять наші як лебедї
Розпущені: Кулї в град!
Святополк наш на передї,
Бють, стріляють, бють стріляють —
Русскі подають ся в зад!

Летять наші! Бють, рубають,
Клином ріже гордий полк!
Гурра га! Гурра га!
Гей гармати добувають,
Стяг підносить Святополк!
Сип з армат — кулї в град!
Нїмцї звідси, наші звідси,
Кулї в град, кулї в град!
Гук і блиск, рев і стиск!
Гурра га! гурра га!
З криком ломить ся Москва!

Хто на руських гинув страх?
Розбиває Москву в прах?!
Триста коний огняних,
Триста кінних Запорожцїв,
Вітром пав Архістратиг
Блиска, грає, в пень рубає,
Гура га! гура га!
З криком ломить ся Москва!

Слава, слава, слава!
Україна вольна буде!
Чий то стяг? Де голова?,
Голова, де булава!
Чий то — говорять — гордий полк?
Vivat, vivat, Князь великий
України, Святополк!
Слава, слава
Слава!..

(*Катруся перериває музику.*)

Катруся: Мамо, чуєш голос дїда?

Ганна: Що так граєш дивно дуже!

Катруся: Чуєш голос Кочубея,
Судиї прабатька роду!

Ганна: Нї, не чую, страшно граєш!

Катруся: Слухай, мати, він говорить,
Він віщує щастє нам!
Слухай добре!

Ганна: Грай, почую!

(*Катруся грає — являєть ся Василь Кочубей в зеленім сьвітлї місячя.*)

Вас. Кочубей: Слава, слава, слава,
Будь благословенний,
Княже великий,
Мій гордий внуче —
Стер ти наш гріх!
Слава, слава, слава!
Чуєш мій голос
Княже великий,
Благословить Вас
Дїд Кочубей.
Слава, слава, слава.
Кличе Україна:
Княже великий
Мій Святополку,
Сонце моє!
Слава, слава, слава!
Володимира!
Князя Романа!
На Святополка
Царський вінець!

(*підіймає руку в гору, виймаючи шаблю.*)

Катруся: Мамо, ти видиш, чуєш ти, мамо!
Синови твому бути царем...

(*дух зникає.*)

Ганна: Цить же, ти дуже зворушена, цить!

(*входить гонець.*)

Гонець: Єго Високість губернатор тут?

Ганна: Що там такого?

Гонець: Геть розбито русских!
Указ несу замкнутись у твердинї!

Ганна: Та з ким? утїкли козаки усї!

Гонець: Усьо втїкає, половина війська
Втекла до Нїмців, що сюди женуть,
А рускі потеряли всьо, весь табор
І армати, арсенал і казну —
Піддала ся в огнї вся армія!

Катруся: Радуй ся, мати, чуєш, ха, ха, ха!

(Регоче ся.)

Ганна: Йдїть до уряду, він чуває там! (*відходить.*)
Цить, тобі що? регочеш ся так дивно!

Катруся: Ха, ха, ха! Ха, ха, ха!

Кочубей: (*входить*) Збірайте ся і їдьте, поки час!

Ганна: Куди нам їхати, я сина жду!

Катруся: Не рушусь звідсїль, хоч рубайте нас!
Ти, батько народу, ти ірод — не отець,
Ти вислав „чорну сотню“ на братів!
На сина свого... вбють, убють його!
Я чую — бачиш, йде прабатьків дух...
З очима скляними на тебе!..

Кочубей: То лож! Я вислав люд на инший шлях;

(*являєть ся дух Кочубея.*)

Катруся: О глянь, диви ся, Кочубеїв дух!
Ввійшов, стоїть, а йому жаль,
Останнїй з роду був, отець підняв
На него руку і пропав весь рід!..
Дивись, стоїть наш прадїд проти нас!
З очима скляними на тебе!..

Кочубей: Не вже?!

Ганна: Іде, блис шаблею — бризла княжа кров!

(*бюст впадає під ударом духа, розбиваєть ся.*)

Ганна: Мати Божа, знак!

Кочубей: Цить Аннюто!

Катруся: І розстелила ся під голову трава,
Униша цьвіти жалобою, а древо
З тугою к'землї приклонилось! Мати,
Плач ся, Мати, сина Святополка —
Встала обида в силах Дажбожа внука!

Кочубей: Страшна галюнцинация. Катю цить,
Катрусю! доню!

Ганна: Доню, серце моє!

(відтирають її, складають на канапі.)

Офіцер нїмецький: Чи ту високість княжа, генерал
Губернатор Кочубей!

Кочубей: Я прошу дуже!

Офіцер: У імя імператора Нїмеччини
Вільгельма і імператора Австро-
Угорщини Франца я взиваю вас
Віддати місто Київ із твердинею.

Кочубей: Хто переміг, за тим і Божа воля!

Мати: Питай за сина, може знає!

Кочубей: Прошу Вас,
Там до Вашого обозу не прийшли
Охотники, прихильні вам, мій син
Єдиний Святополк їх вів для вас?!

Офіцер: Так, але хтось наслав на них юрбу
Роззвірених хлопів, що кинулись як пси
На них, із диким ревом бити всїх і вся!
Аж мусїли ми їх привести до ладу!

Кочубей: Богато згинуло?

Офіцер: Тамтих лиш кілька,
А мужиків простріляно до щаду —
Мабуть се ваша „Чорна сотня" нї?
Двоглавий Арьол! ми вибили до тла!

Кочубей: Мій Боже!

Ганна: А не згинув там мій син?

Кочубей: Не згинув там прихильний вам
Князь Святополк?

Офіцер: Не знаю! Згинув хтось
З передових, що вів їх! Але хто,
Не знаю, бачив саме на шляху
До вас, везли когось між кіньми тут!

Ганна: О Боже, був чорнявий молодий?..

Офіцер: Не знаю, може! Може ранений
Лишень...

Ганна: О може ранений лишень!

Офіцер: Я перепрошую, я мушу геть сейчас!

Кочубей: То дайте вість, що Київ дасть ключі!

(*виходить офіцер.*)

Офіцер: Adieu!

Ганна: (*з плачем*) То він, то він, я чую, він!

Кочубей: Та цить, так може ранений лишень!
Будь коло неї, вийду проти них.

(*виходить*)

Катруся: (*крізь сон*)
Тїло везуть, коня ведуть,
Кінь головку клонить,
За ним рідна матусенька
Білі ручки ломить!

Ганна: О Мати Божа, вислухай у горю
(*клякає*) Нещасну матїр, то єдиний син,
Єдина радість, ісцїли нас чудом
І відверни від нас тяжкий проклін!

Катруся: (*крізь сон*)
За ним рідна матусенька
Білі ручки ломить!
А в сестриці жалібниці
Вигасли очиці —

Тїло везуть, коня ведуть,
Кінь головку клонить!

(*Довгий плач матері.*)

(*Входить Дорошенко з кровавою білою лентою Катрусї на грудях.*)

(*Мовчанка.*)

Дорошенко: (*через довгу хвилю*)
Вона спить?...

Ганна: Тихо, цить!
А що він?...

Дорошенко: Він — Нещастє!...

Ганна: Вмер? кажіть!...

Дорошенко: Нї, побитий...

(*Тиша.*)

Катруся: (*будить ся, дивить ся на Дорошенка і бачить кров на лентї.*)
Кров чия?..

Дорошенко: Не питайте!
Не дивіть ся таким зором,
Я не винен, слухав вас, —
Я звернувсь до них по листї —
Та Марко товпою тряс,
Кинув ся як звір на них:
„Ріжте, бийте тих панів".
Я задержати не встиг —
Хтось ударив — я зомлїв.

(*Вносять тїло Святополка Галаган, Лизогуб, Кухаренко, за ними Кочубей.*)

Ганна: (*спазматичним криком.*)
Сину мій!

Катруся: (*зриваєть ся*) Братіку рідний!

Через мене, через мене
Твоє тїло поранене!

Святополк: Води!

Кочубей: Цитьте, лїкарь прийде в мить!

Ганна: Де тебе болить, мій сину?

Святополк: Болить рана, що невидна,
Біль народу, вічний гріх,
Що тяжить над нами!
Давить всїх! тисне всїх...

Катруся: Болить рана три столїтя,
Не загоїть ся нїчим...

Кочубей: Тобі тяжко, взяти булаву?

Святополк: Нї, не дам, то дар Мазепи!
Ач під тою булавою
Впаде Москва, впаде царь!
Графе Галагане, на!
А як буде Україна —
Вольна наша вітчина,
Буде князь рідний нам
То даси йому!
Я як буде кривду дїяв,
То не дай, то не дай —
Жди, аж прийде гордий, дужий,
Як Роман!
Як Володимир,
Справедливий пан!
Що є наш, серцем наш,
Йому даш!...
Чи вже Нїмці в містї є?
Кличте посла, кличте посла,
Хочу чуги перед смертю,
Що ми вольні...

Лизогуб: Я покличу! (*виходить.*)

Ганна: Сину, сину!

Кочубей: Сину мій!

Святополк: Не плач, мати, як загину,
Змиє кров давній гріх...

Катруся: Святополче, ти за мене
Взяв провину нас усіх!

Святополк: Води дайде, що я бачу:
Йде Марко, що вбив мене...
Ах, який кровавий дуже!
Гріх століть його гне!..

(*входить Марко.*)

Катруся: Бачу, брате, паде з ніг...

Святополк: То наш біль, то наш гріх!

Марко: Проклятий день, проклятий я!

Голоси з під землї:
Проклятий! проклятий!! проклятий!!!

Марко: Геть щезайте від мене!

(*кидає кінджалом.*)

Кочубей: Він в горячці.

Ганна: Бачить щось!

Святополк: Цитьте, входить вічний дух!..

Катруся: Прихилїте зір і слух!

Мазепа: (*являєть ся — до Марка:*)
О ти проклятий на віки,
І доки ти будеш вбивати
Всїх рідних, що люблять тебе?
І доки ти будеш ходити
По сьвіту з гріхом на плечах?
І доки ти будеш шукати
Там правди, де правди нема?
І будеш служити погноєм
Народам, на кривду собі?!..

(*зникають Марко і Мазепа.*)

Святополк: Всьо щезло, так тисне мене!..

Катруся: Не вмірай, не вмірай,
Як умреш і я загину,
Я заміню ся в калину,
Мамі буде жаль! Мамі буде жаль...

Святополк: Посла кличте!

Кочуяей: Кличте посла!

(*виходить Кухаренко.*)

(*Чути гук труб, чути тупіт коний.*)

Святополк: Сходить сонце! Скажи, сонце,
Їдуть, їдуть — та чи везуть
Україні волю?...

(підіймаєть ся до вікна осьвічений сонцем.)

Кочубей: Будь спокійний,
Що до битви, мала бути!
Україна вольна, сину!

Юрба: (*на улиці*) Vivat Вільгельм! Vivat Франц!
Vivat Україна!

Святополк: Слава Богу! (*упадає на землю.*)

Дорошенко: Він вмірає!

Ганна: Сину мій! (*припадає до нього.*)

Кочубей: Прости, сину,
Я убив тебе, мій гріх! (*плаче*)

Катруся: Його кров спасе всіх!

Дорошенко: Цитьте, Катю, майте силу!

Катруся: (*займає ленту від Дорошенка.*)
Я не ваша, я не ваша,
Дайте ленту на китайку
Ось моя любов!
Нам калина цьвіте біло,
А червоно родить,
Як пролита кров! Як пролита кров...

(Бере скровавлену білу китайку і накриває йому очі. — Входить посол нїмецький, шведський, Кухаренко, Конашевич, Лизогуб, Савенко, Капнїст і всї хорунжі.)

Кухаренко: Він умер!

Лизогуб: Не діждав!

Катруся: Цитьте,
Він чує, він же спить!

Посол нїмецький: Слава помершому князеви! Над його достойним тїлом я маю честь проголосити в імя усїх держав Европи і великого Йвана Мазепи, що з нинїшним днем Україна стає, як вольне королїство Єго Величества королевича шведського Вальдемара.

Посол шведський: Слава помершому князеви! Я в імя Швецiї, давного союзника України у війних з Москвою й Польщею і всїми ворогами, маю честь заявити глибоке співчуття родинї і підношу над ним оклик радости: Хай жиє великий князь-король Володимир, Воскреситель України!

Всї: Слава помершому князеви!
Нехай жиє великий князь-король Володимир!

Конашевич: Покрийте його хоругвами,
Хай дух його буде між нами
До нових сгремлїнь!
А слава не вмре, не поляже
В усїх поколїнь! *(покривають)*

Катруся: *(божевільним сьпівом)*
Гей калина, цьвітеш біло, люди тебе знають, —
Зацьвітеш червоно — гілля поламають:
Україно, Україно червоная як кров!
Червона Ти як кров!

(Заслона спадає — кінець).

Сего автора

вийшли слїдуючі твори:

Розсипані перли . . . . . 1 К 60 с.
Празник . . . . . — К 30 с.
Сон української ночи . . . . . 3 К 60 с.
На стоцї гір . . . . . 1 К 60 с.
Українцї як народ . . . . . — К 30 с.
Сонце руїни . . . . . 3 К 60 с.
Нарис історії мінїятури . . . . . — К 60 с.
Ладї й Маренї терновий огонь мій . . . 1 К 60 с.
Іван Богун . . . . . — К 30 с.
Сфінкс Европи . . . . . 1 К 60 с.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 082563815

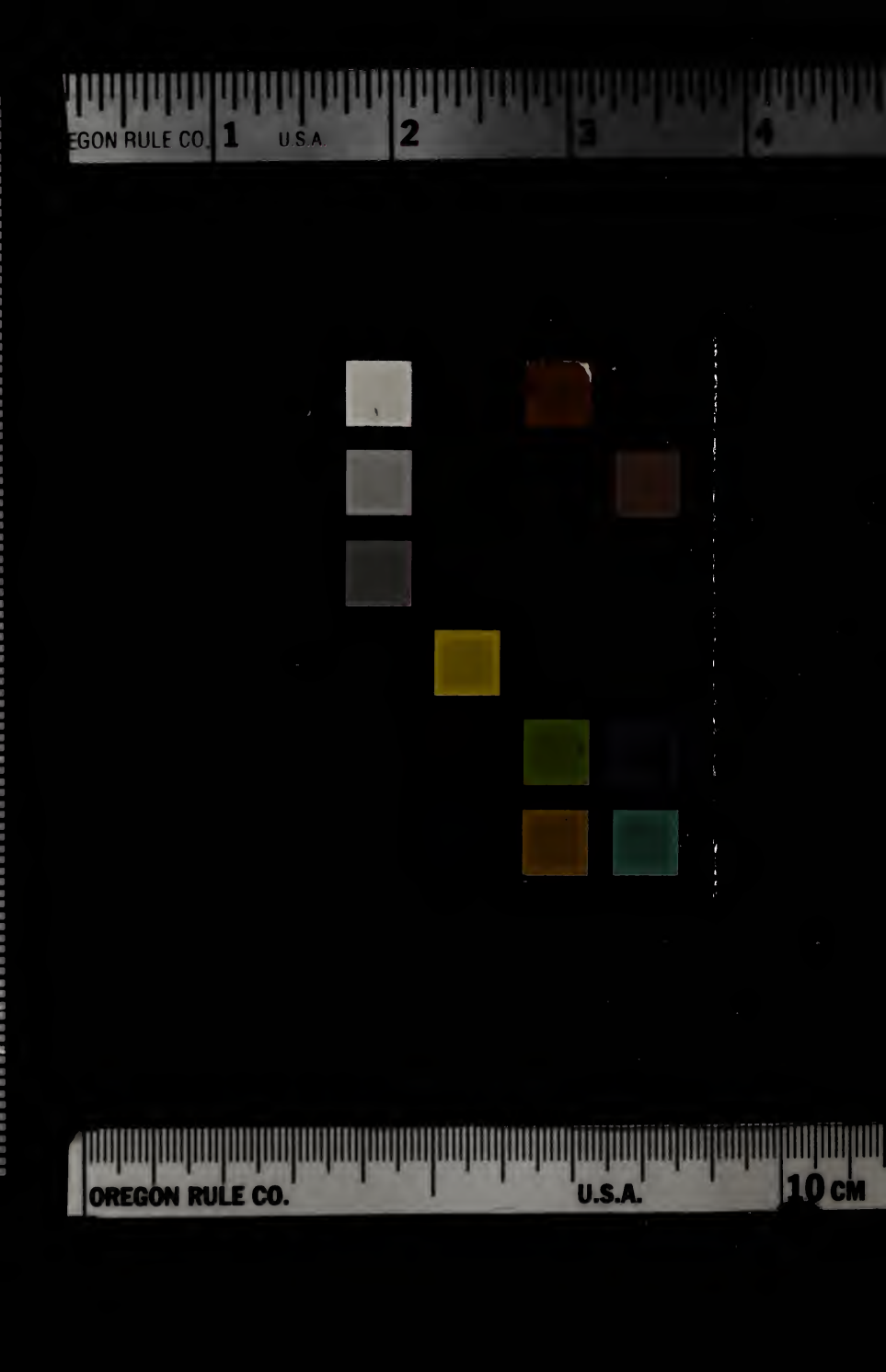
EGON RULE CO. 1 U.S.A. 2 3 4
OREGON RULE CO. U.S.A. 10 CM